

KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI TRENINGLAR ORQALI RIVOJLANTIRISH BO‘YICHA TAVSIYALAR

O. Azizov

Jizzax politexnika instituti professional ta’lim kafedrası dotsent v.b., pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

E-mail: obidazizov8515@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada bolalarni muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvini shakllantirish, bolaning kattalar va tengdoshlari bilan o‘zaro munosabatlari ko‘nikmalarini shakllantirishda kommunikativ kompetensiyani treninglar orqali rivojlantirish.

Kalit so‘zlar: kommunikativ kompetensiya, standart, muloqot qobiliyati, “Metod va master- trening”, ijtimoiylashuv, o‘yin psixoterapiyasi, tamoyil.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается формирование успешной социализации детей, развитие коммуникативной компетентности, формирование навыков взаимодействия ребенка со взрослыми и сверстниками посредством обучения.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, стандарт, коммуникативные способности, “Метод и мастер-тренинг”, социализация, игровая психотерапия, принцип.

ABSTRACT

In this article, the formation of successful socialization of children, the development of communicative competence in the formation of the child’s interaction skills with adults and peers through training.

Key words: communicative competence, standard, communication ability, “Method and master training”, socialization, game psychotherapy, principle.

Maktabgacha ta’limning davlat ta’lim standartiga muvofiq maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy va kommunikativ rivojlanishi jamiyatda qabul qilingan me’yorlar va qadriyatlarni, shu jumladan axloqiy qadriyatlarni o‘zlashtirish, bolaning kattalar, tengdoshlari bilan aloqasi va o‘zaro aloqalarini rivojlantirish, ijtimoiy va emotsional intellektni rivojlantirish, hissiy munosabat, hamdardlik, tengdoshlari bilan birgalikdagi faoliyatga tayyorlikni shakllantirish kabilarga qaratilgan. Bunday fazilatlarining shakllanishida albatta muloqat qila olish ko‘nikmalari muhim ahamiyat kasb etadi.

Bu ko'nikmalar o'z-o'zidan shakllanadimi yoki uni o'rganish mumkinmi? Muloqot qobiliyatlari - bu odamning individual psixologik xususiyatlari, uning muloqot samaradorligini va boshqa odamlar bilan muvofiqligini ta'minlaydi.

Aloqa qobiliyatiga quyidagilar kiradi.

1) muloqot qilish istagi ("Men xohlayman!");

2) muloqotni tashkil qilish qobiliyati ("Men qila olaman!"), shu jumladan suhbatdoshni tinglash qobiliyati, hissiyotlarga hamdardlik qobiliyati, ziddiyatli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati;

3) boshqalar bilan muloqot qilishda rioya qilinishi kerak bo'lgan qoidalarni bilish ("Men bilaman!").

4) kattalar va tengdoshlar bilan samarali ta'sir o'tkazish ("Men qilaman!")

Bo'lajak tarbiyachilarda bu fazifalarni samarali tashkil eta olishi uchun "Metod va master- trening" dasturi taklif etiladi. Dastur, birinchi navbatda, mojaro, tajovuzkorlik, yuqori emotsionallik, izolyatsiya, uyatchanlik, o'z-o'zini hurmat qilish bezovtaligi va boshqalar kabi shaxsiy xususiyatlari tufayli tengdoshlari va kattalar bilan muloqot qilishda qiyinchiliklarga duch keladigan bolalar uchun mo'ljallangan. Shuningdek, ushbu dastur maxsus muloqotda muammolarga duch kelmaydigan bolalar bilan ishlash qobiliyatini yanada rivojlantirish va muloqot qobiliyatini oshirish uchun ishlatilishi mumkin.

Bolalar uchun o'yinni rivojlantirish bo'yicha mashg'ulotlar yuqoridagi barcha muammolarni hal qilishning samarali usuli bo'lib, bu hayotiy tajribani egallash orqali, muloqotda kompetensiyani rivojlantirish maqsadida o'qitishning interaktiv shaklidir. Ushbu uslubning o'ziga xos xususiyati shundaki, maktabgacha yoshdagi bolalar bilimlarni uzatish orqali, masalan, ertaklarni, asarlarni tinglash orqali o'rganmaydilar, bu ham zarur komponent hisoblanadi - bu usul amaliy sharoitlar yaratadi (bola muayyan vaziyatga kiritilgan, vazifani hal qilish uchun shunchaki tasavvur qilmaydi). Bola to'g'ridan-to'g'ri vaziyatlarni takrorlash orqali o'zini tutish uslubi bilan tanishadi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, katta maktabgacha yoshdagi bola tengdoshlari bilan aloqa qilish va muloqot qilish sohasida eng katta qiyinchiliklarni boshdan kechirmoqda. Bu xavotirning kuchayishi, tajovuzkorlik, kelisha olmaslik, tengdoshning xususiyatlarini ko'ra olmaslik, birgalikdagi faoliyatni amalga oshira olmaslik, ziddiyatli vaziyatlarni tinch yo'l bilan hal qilishda namoyon bo'ladi.

O'yin psixoterapiyasi uning ishtirokchilaridan shaxsiy yetuklik va aqliy rivojlanishning ma'lum darajasini talab qiladi, shuning uchun uni katta maktabgacha yoshdan boshlab amalga oshirish maqsadga muvofiqdir.

Aniqlab olingan manbalar bo'yicha:

- nazariy ahamiyati shundaki, kommunikatsiya ko'nikmalarining mazmuni katta maktabgacha yoshdagi bolaga nisbatan aniqlashtirilgan;

- axloqiy, kommunikativ sohani shakllantirish darajasini baholash mezonlari va ko'rsatkichlari ishlab chiqildi;

- bolalarda muloqot ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni muvaffaqiyatiga hissa qo'shadigan shart-sharoitlar aniqlandi.

Ishning yetakchi shakli - bu o'zini va o'zlarining hissiy holatini tushunish asosida xatti-harakatlarning o'zgaruvchanligini o'zgartirish vazifasini amalga oshiradigan o'yin treninglari.

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda treninglardan foydalanishning afzalliklari:

- mashg'ulotlar ta'lim o'yiniga asoslangan (maktabgacha yoshdagi bolaning faoliyatiga rahbarlik qiluvchi);

- hissiy intellektni, ijodkorlikni rivojlantirishga yordam beradi;

- diagnostika, tarbiyaviy va tuzatish xarakteridagi muammolarni hal qiladi;

- faol ish usullaridan foydalanish imkoniyati paydo bo'ladi;

- bolalar jamoasida muayyan muammoning mavjudligiga qarab, bolalar bilan o'zaro munosabatlarni tuzish qobiliyati shakllanadi.

Trening - bu xulq-atvor modelini shakllantirish va ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirishga qaratilgan faol ta'lim usuli. Bu hayotiy tajribani egallash orqali muloqotning malakasini rivojlantirish maqsadida o'qitishning interaktiv shakli. O'yin mashg'ulotining asosiy g'oyasi - bolani mustaqillik, mas'uliyat, faollikka undash, o'z-o'zini bilish, o'zini rivojlantirish zarurligini shakllantirish.

Bo'lajak tarbiyachilarda ushbu tavsiyalarni ishlab chiqish va amaliyotga tadbiiq etish jarayonida bir qancha tamoyillarga amal qilish bo'yicha ko'rsatmalar berib boriladi.

Ta'lim jarayonida bolalar ishining mazmuni va tashkil etilishida bolalarning yoshi va psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarurati dastur bo'yicha ishlash tamoyillarini aniqlashga yordam berdi:

Shaxsiylashtirish tamoyili - o'qituvchi har bir bolaning yoshi va individual xususiyatlariga tayanib, moddiy va amaliy mashqlarni taqdim etish uchun qulayroq tizimni tanlab, bolalarning har birining muvaffaqiyatini diqqat bilan kuzatib boradi.

Rivojlantiruvchi ta'lim tamoyili - bunga muvofiq asosiy maqsad bolani rivojlantirishdir.

Tizimlilik va izchillik tamoyili - mashg'ulot asta-sekin murakkablashib, berilgan vazifalarni kengaytirib soddadan murakkabga o'tkaziladi.

Ijodiy faoliyat tamoyili - bolalar turli xil o'yin mashqlarida qatnashadilar va ularning munozaralari, aloqa vaziyatlari bolalar o'zlarini tutishning yangi usullarini tushunishi, sinab ko'rishi va ular bilan tajriba o'tkazishi uchun yaratilgan.

Hamkorlik aloqalari tamoyili - guruhlarda ishlash, bolalar birovning qadr-

qimmatini, uning fikri, qiziqishini tan olishga o'rganadilar. Bolalar barcha qarorlarni boshqalarning fikri va ahvolini hisobga olgan holda qabul qilishni nafaqat o'rganadilar, o'z maqsadlariga erishishga intilishadi.

Berilgan tamoyillarni to'g'ri tashkil etish asosida tavsiyalardan ko'zlangan maqsad va vazifalar belgilab olinadi.

Maqsad:

- bo'lajak tarbiyachilarning kommunikativ kompetensiyasini hamda o'zini o'zi rivojlantirish qobiliyatlarini shakllantirishdan iboratdir;

- bo'lajak tarbiyachining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantiruvchi treninglar va metodlar orqali oshirish;

-bo'lajak tarbiyachida o'zini o'zi rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish;

- bo'lajak tarbiyachi o'z potensialini anglash;

- nutqiy va kommunikativ o'sish va rivojlanish usullarini aniqlash;

Vazifalari:

- bo'lajak tarbiyachilarning o'z kommunikativ kompetensiyasini individual xususiyatlarini anglashga ko'maklashish;

- kommunikativ kompetensiyasini shakllanishi va rivojlanishi ko'nikmasini oshirishga ko'maklashish;

- bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy faoliyatidagi salohiyatini oshirish;

-kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga to'sqinlik qiluvchi ularning o'ziga xos xususiyatlari to'g'risida xabardorlikni oshirish;

- kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirish uchun shaxsiy strategiyani ishlab chiqish;

- rigidlik va xavotirlik darajasini kamaytirish;

-kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning konstruktiv texnologiyalarini o'zlashtirish;

Biz ushbu rivojlantiruvchi metod va treninglarda qo'llaniladigan mashqlar, ularning ahamiyati hamda amalda joriy metodikasi haqida to'xtalamiz.

Metod va treninglarga kiritilgan mashqlar tizimi – bo'lajak tarbiyachilarning o'z-o'zini yaxshi bilishni, o'z ruhiy holatini va ulardagi xatti-harakatlarni, o'z hissiy holatini tartibga solish, xavotirni kamaytirish, mustaqil fikrlilikni oshirish uchun sharoit yaratishga qaratilgan.

Taqdim etilgan dasturida ishtirokchilar tarkibiga hamda ta'lim muhiti sharoitlariga nisbatan o'zgartirishlar va qo'shimchalar kiritilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Зимняя, И.А. Ключевые компетенции как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. Авторская версия / – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. - 21 б.
2. Harmer J. How to teach English. An introduction to the practice of English language teaching. Edinburg.: Gate Longman, 2000. -198 p.
3. Зимняя, И.А. Личностная и деятельностная направленность компетентностей как результат современного образования
4. Панина Т.С. Современные способы активизации обучения: Учеб.пособие для студ.высш.учеб.заведений -М.: Академия.- 2006. -176 с.
- 5.Курышева И.В. Интерактивные методы обучени как фактор самореализации старшеклассников в учебной деятельности при изучении естественно научных дисциплин: автореф. дис. канд. пед. наук. - Н.Новгород, 2010. -20 с.
6. Ergashjanovich, A. O. (2022). Methodology of organizing and conducting experimental works to determine the development of communicative competence of the students of the pedagogical college. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(9), 151-157.
7. Азизов, О. Э. (2023). Педагогика коллежида таҳсил олаётган мактабгача таълим ташкилоти бўлажак тарбиячиларида коммуникатив компетенцияни ривожлантириш компонентлари. Educational Research in Universal Sciences, 2(6), 390-393.
8. Азизов, О. (2022). Педагогика коллежи ўқувчиларининг коммуникатив компетенцияларини шакллантириш ва ривожлантиришда инновацион ёндошув. Innovations in primary education, (1).
9. Alikulov, S. T., & Azizov, O. E. (2021). The Structure and Content Of The System for the Formation of Communicative Competencies of Future Teachers. Current Research Journal of Pedagogics, 2(06), 141-151.
10. Azizov, O. (2021). Ўқувчилар каммуникатив компетенциясини “Санъат” фанларини ўқитиш жараёнида шакллантириш ва ривожлантириш. Журнал инновации в начальном образовании, 2(Архив№ 3).
11. Alikulov, S. T. (2020). Mechanisms of implementation of interdisciplinary relationships between public education and vocational sciences. In Эффективность применения инновационных технологий и техники в сельском и водном хозяйстве (pp. 524-526).
12. Azizov, O. E. (2022). Turabov AM The Importance of Approaches and Trends in the Development of the Components of Communicative Competence. Spanish Journal of Innovation and Integrity, 124-126.

13. Azizov O.E., Pedagogika kolleji o'quvchilariga kommunikativ kompetensiyalarning tarkibiy qismlari. Namangan davlat universiteti – ilmiy axboratnomasi. OAK Jurnal. 2021y.11.02 (2-son)
14. Azizov, O. E. (2022). Bo'lajak tarbiyachilarning kommunikativ kompetensiyalarini o'quv-ilmiy jarayonlarda rivojlantirish. Science and Education, 3(12), 693-702.
15. Azizov, O. (2022). Pedagogika kolleji o'quvchilarining kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirishda innovatsion yondoshuv. Boshlang'ich ta'limda innovatsiyalar, (1).
16. Azizov, O. Pedagogika kollejida tahsil olayotgan maktabgacha ta'lim tashkiloti bo'lajak tarbiyachilarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish komponentlari. Educational Research in Universal Sciences (ERUS)